

TURČIN / STUDIJA ZA BITKU NA VUČJEM DOLU

PIETAR LUBARDĀ

SLOBODA I SVEST

Prokleta avlja čije bi ona odzvanjala u najednom, iskršnu u svesti, ogromnim zido-ljudima da je negde u pomute boravak likcije kovima od sivog Svetog Gori ili bilo gde u joj su predani, pomute rikamena zaklanja provinciji. Tada bi ona bila svet izvan njih obična hapsana. Ovakvo ona bez vidnog razloga, nečuj i ljudi u njoj je prokleta jer se nalazi na ose te se sužnjima tek kad rubu svakovrsnih uživanja, ih neka unutrašnja vatra gospodstva i moći.) obuzme da se približe tom Ljudi u Prokletoj avlji stvno potajno progoni iz svetu i da saznaju nešto o naviknu se na svoj svakojemu. Inače, oni su u avdnevní život i on im po lji lično slobodni, jednaki stanje snošljiv utoliko više i pred čuvarama reda i ža-ako osećaju prisustvo drukona, svi sužnji, svi dove-ghih zatočenika i stražara, prema kojima su izgubili i loga da odleže svoj rok. ono malo straha što su ga Medju sužnjima, pak, po na početku imali. Tada ne stje rangovali i kategorije; maju vremena da misle na pojedine grupe se odvajaju, ono što se dogadja izvan deli od tih zidova.

jer ono zajednicko u njima zidova. Ali kad se povuku, pobeduju časove samoće i kad sami pred sobom ne strašni misli koje ih oku- kriju ono što ih iznutra osećaju kao zidove ili kao piraju kad shvate da ta podgara na misao, oni, posloboda koju imaju nije novo, po ko zna koji put, ona prava, koju žele, tamo shvate da su tu, u Prokleti-za zidova. Proklete avlje. toj avlji, medju zidovima. Oni se pribijuju jedni uz da su sužnji. Najgore im druge zakopčavajući tako pada osećanje da su eto, svoj krug da ne budu sami polovični u svojoj slobodi: sa mislima, uvek u težnji imaju sve što im je po da ljudima sa kojima se trebno da im trenutno pri druže povere ono što hoće čini zadovoljstvo, da ih ob i što žele ne povređujući mane u saznavanju sreće, im intimna naslućivanja. ali u krv su im se neizbrisivo ucrtili sivi zidovi

(Nije slučajno što Prokleta avlja postoji nasred od maltera i kamena koji Carigrada („O Stambole, zaklanaju sve njihove hozemaljsko veselje!“). Druktizante. I ti zidovi se ukažu

PETAR MILOSAV LJIVEVIĆ

FLORIKA ŠTEFAN

JA TREĆA

Saši

S levog boka izlazi jedna žena iz mene
s desnog druga žena iz mene
sa usana treća ide tebi u susret
Gde su vam ruke i noge
pitam prvu i drugu
gde su vam glave zaspale
sa trulim rečima i umorima
Sklonite mi se s puta
ako vas noge nose do prvog ugla
ako vam prolaznici ne pljunu u lice
Ja idem treća sa pronadjenim korakom
i uspravnim hodom
Ja idem treća sa novim suncem u venama
Ja idem treća produžena nad celim gradom
i u malim rečima prolaznika
prepoznam tvoj glas kao jutro
Ja idem treća
i sa sobom nosim dva groba
i sebe udruženu s tobom

SA OVE STRANE LICA

Na putu smo da sagledamo naše lice iznutra
gde nijedna maska ne počiva
u obliku tuge

Na putu smo da otkrijemo tajne izvora suza
što bi htelo da daju sjaj danu

Tek s ove strane lica

vidimo trulo cveće i laži

i smeh udešen za vilice

i susrete s ljudima

Tu smo neusiljen sjaj

i gola reč bez šminke

tu smo ljubav bez laži

i tek s ove strane lica

treperimo u pravoj boji

gde ni jedan drvoređ ne ostavlja

svoju senku

ni ljudi tragove cokula

i mržnje

Tek s ove strane lica

niko ne vreba naše korake

po gradu

i niko se ne zagleda s ledja

u naše reči i ruke

Spavajte mirno gradjani

mi smo s ove strane lica

dah uz dah

oči u oči sa samim sobom

i naša se ljubav ne može ni ručavati

ni pitи uz čašicu razgovora

ni na izlete ne možete ići s njom

Tek s ove strane lica

vidimo vam pravo lice

izobličeno od tudižih života

od kupovanih i prodavanih reči

A mi smo dah uz dah

oči u oči sa samim sobom

pred svetom

SLOBODA I SVEST

PETAR MILOSAVLJEVIĆ

(NASTAVAK SA 5. STR.)

meno traže poravnanje svojim pretenzijama. Zidovi izgube svoju grandioznu prostornost kojom obuhvataju sve ljude Proklete avlje i suze se na ljuštu oko jedne indidue, jer njenja svest može svakodnevno da reaguje samo u tim domenima. Zato im je pojam o opštem zatočenju neprijemčiv i do neke stran, jer preuzilazi njihova trenutna interesovanja i vezanosti. Njihova svest isuviše je okupirana u covek se prepostavlja svetu onim što ih iz trenutka u u adekvatnoj kompletnosti trenutak nagoni da raziči i nerešivim etičkim i estetčavaju u odnosima koji ih sklim ciljevima. Odatle u se direktno, neposredno pravo, sa postojanjem svesti, da bi mogla da se ti o naslućenim i neopipemancipije za jedan širi, ljudim vezama kojima je i obuhvatniji pogled na svoj sam obuhvaćen on postaje potozaj i okolnosti koje ga sredstvo u rukama svoje određuju ona se, zapravo, sopstvene svesti i rob nje-svedi samo na reagovanje osmišljavanje; njenja uloga je da regru-tujući intelektualni i emocijali život coveka doznači kvalitetne forme nje-govog egzistiranja kao nad-životinjskog bica. Svest, redjenim okvirima i sa od-dakle, sem opštepoznatog preim秉ta nad svojstvima ostalog živog sveta, zbog svoje dvogube vezanosti (za subjekat — istovremeno), nosi u sebi perverziju, u duhovne anomalije, nego tome je njen šarm i njen je proizvod splet a za-suštinski problem. Jer, izgradjena na pozicijama ele-

upravo sa njegovom društvenom funkcijom; kao fiziološko biće on je određen u njoj otkrili agensi koji nagoni da u svesti kroz revolt i obračun dokrajimo začetke onih reagovanja koja izražavamo vidno i u granicama iskazivanja; ona, dakle, prestativniji i dublji obračun vo-lje sa postojećim slikama sveta. Ali to je samo njenja vidljiva manifestacija. Ona sama potiče iz odnosa sti-hiskog kretanja u spoljnom svetu koji nastupa sa ne-definisanim svojstvima i neodređenim namerama i — organizacija unutrašnjeg života — sa druge strane — sa kompletom širim urođenih, nagonskih, fizioloških kompleksa i psihičkom bazom novih, nad-gradjenih sistema primanja, shvaćanja i verovanja. Tako postavljena da izazove na-sušnu i nastrijuvu akciju jedne kosmičke čestice, sloboda po onom što jeste prestatija mamač kojim smo zavarani u vučenju bremena: sa svakim našim korakom prema njoj, sa svakom pozicijom koju dobijamo, ona čini drugi korak i menja svoj oblik. Kao u krstaškom pohodu: seljaci su za svaki grad na koji bi naišli, pitali: „Je li to Jerusalim?“ i kad su na

NAZIM HIKMET

O smrti

Udjite, prijatelji moji, sedite,
Neka ste dobrodošli, vi mi donosite radost.
Ja znam, ušli ste kroz prozor u moju ćeliju
dok sam spavao.
Niste preturili ni bocu uzanog grlica
ni crvenu kutiju sa lekovima.
Lica osvetljena zvezdama
vi stoje sa rukom u ruci kraj moga uzglavlja.

Kako je to čudno
Mislio sam da ste mrtvi
I pošto ne verujem ni u boga ni u drugi svet
želim što ne mogu da vam ponudim duvana.

Kako je to čudno
Mislio sam da ste mrtvi
Došli ste kroz prozor moje ćelije,
Udjite, prijatelji moji, sedite,
Neka ste dobrodošli, vi mi donosite radost.

Hašime, sine Osmana,
Zašto me tako gledaš,
Hašime, sine Osmana,
Kako je čudno
Zar nisi mrtav, brate moj,
U Istanbulu, na pristaništu
Puneći uglijem strani teretni brod
Pao si sa vedrom u dno ladje.
Čekrkom su težizvukli odatre
i pre nego što si pošao da se zauvek odmoriš
tvoja krv crvena prala ti je crnu glavu.
Ko zna koliko si patio.

Ne stoje, sedite.
Mislio sam da ste mrtvi
Vi ste ušli kroz prozor moje ćelije
Lica osvetljena zvezdama
Vi ste mi dobrodošli, donosite mi radost.

Jakupe iz sela Kajalaja
Ždravio, dragi moj,
Zar nisi i ti mrtav?
Zar nisi otišao u groblje bez drveća
Ostavljajući deci malariju i glad?
Bilo je užasno toplo tog dana
Zar nisi umro?

I ti, piše, Ahmete Džemile?
Video sam sopstvenim očima
Kako ti sanduk spuštaju u zemlju.
I čini mi se čak da se sećam
Da je bio malo kraći nego tvoje telo.
Ostavi to, Ahmete Džemile,
Vidim da si još pri staroj navici,
To je flaša sa lekom, a ne rakija.
Ti si je toliko pio
Da bi zaboravio na svet u svojoj samoći.
Mislio sam da ste mrtvi prijatelji moji,
Vi ste kraj mog uzglavlja sa rukom u ruci.
Sedite, prijatelji moji, sedite.
Vi ste dobrodošli, donosite mi radost.

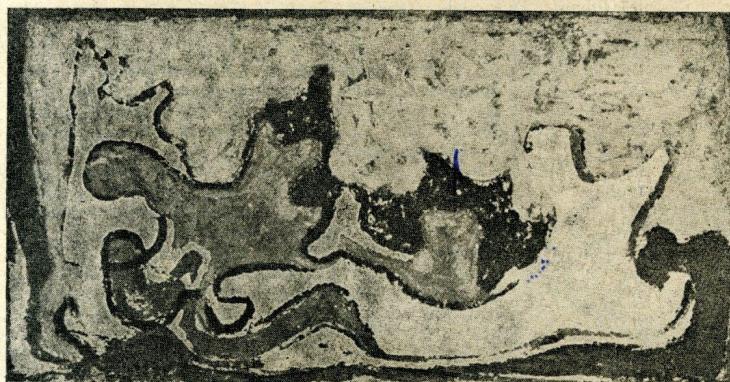
Smrt je pravična, kaže persiski pesnik,
Ona je za veličanstvenu jednakost
pogadajući siromaška i šaha.
Hašime, zašto se čudiš?
Zar si ikada čuo
da je šah poginuo u dnu broda sa vedrom?
Smrt je pravična, kaže persiski pesnik.

Jakupe,
Kako si lep kad se sмеješ, stari moj,
Nikada nisam video da se sмеješ
tako živo.
Ali čekajte da završim
Smrt je pravična, kaže persiski pesnik.
Ostaviti tu flašu, Ahmete Džemile.
Uzalud se ljučiš ja znam šta hočeš da kažeš.
Da bi smrt bila pravična
Život treba da je pravičan.

Persiski pesnik...
Zašto, prijatelji moji.
Zašto me ostavljate tako samog?

Kuda idete?

1946

PETAR LUBARDA

ALDEBARAN

mentarnih i subjektivnih Sloboda da možemo i kraj stigli do njega to potreba, ona nije u stanju da budemo, da nadmoć više nije bio onaj Jeru-sala se svede samo na njih volje suprotstavimo ograli ili da se zasnuje van njih, dama koje su nam namet-niti pak, može da se veže nute spolja i iznutra, ta za objektivnu sredinu; to univerzalna pokretačka ne bi značilo njenog gubljenje u osvajanju jednostranih i svojom uhvatljivošću, ve-slejih elemenata koji čine čitо pred poslednjim kora-čoveka individualnim bićem stvarajući nas poda-i, u prvom planu, prene-bregavanje njene pokre-tačke uloge.

Samo fiziološke potrebe oreola primamljivog i po-kod ljudi mogu da ih od-vrate od saznavanja sebe i svog položaja u svetu. Inače, udovoljeni sa te i jedino stvarno bitni u či-strane oni stiču predispo-zicije za naknadno pro-življavanje života u drugom, višem, duhovnom obliku. Složenost čoveka počinje pojava koje nas se isuviše

potstutat koji je coveku meta-fizički prepostavljen nje-govim postojanjem u dru-stvu i prirodi i u svetu uopšte. Njene mogućnosti i nemogućnosti su upravo u tom postojanju. Jer u angažovanju subjekta da je stekne, čovek nužno is-ključuje ekspanzitet drugih, isključuje njihovu suštinsku

Grudna angina

Ako je pola moga srca ovde, doktore,
Druga polovina je u Kini
U armiji koja silazi prema Žutoj reci.
Pa onda svakog jutra, doktore,
Svakog jutra u zoru,
Moje sreće streljuju u Grčkoj.
Pa onda, kad zatvorenići zaspaju,
Kad se poslednji koraci udalje od bolnice,
Moje sreće odlazi doktore,
Ono odlazi u staru drvenu kuću u Istanbulu.
Pa onda, evo već deset godina, doktore,
Kako nemam ništa u rukama
da ponudim svome jednom narodu,
Ništa osim jedne jabuke,
Crvene jabuke moga srca.
To je zbog toga, doktore,
A ne zbog arterioskleroze, nikotina, zatvora
što imam grudnu anginu.
Ja gledam noć kroz rešetke
i uprkos zidova što mi pritiskuju grudi
Moje sreće kuća sa najudaljenijom zvezdom.
1948

Sneg pada u noći

Ni glas da čujem spolja
Ni u tkanje redova da stavim neizrecive stvari,
Ni rima kao zlatar da tražim,
Ni lepe reči, ni visok stil.

Večeras hvala bogu,
Ja sam iznad
Zaista iznad svega toga.

Večeras...
Ja sam ulični pevač
I glas mi je čist i srdičan
Glas koji peva za tebe
Pesmu što nečeš čuti.

Sneg pada u noći
Ti si na kapiji Madriđa
I imas pred sobom čitavu armiju grada
Armuju koja ubija sve lepo što posedujemo
Nadu, nostalgiju, slobodu i decu.

Sneg pada u noći
I tebi je možda hladno večeras
na okvašenim nogama.
Pada sneg
I dok ja mislim na tebe
u tom trenutku
metak može da te dostigne,
I nema više ni snega ni vetrata.
Pada sneg
Ti što kažeš "No pasaran" na kapiji Madriđa
Postojao si svakako i ranije.
Ko si bio, odaši si došao i šta si radio?
Došao si možda iz rudnika Asturije
Možda krvavi zavoj skriva na tvome čelu
Ranu zadobijenu na severu.
Možda je bio iz svoje puške
Opaljen poslednji metak
Kad su junckeri palili Bilbao.
Ili si možda bio poljski radnik
Na imanju izvesnog grofa Fernanda Valescero
de Kartoban

Ili si imao dućan na Puerta del Sol
I prodavao voće živilih španskih boja.
Možda nisi znao nikakav zanat
Možda si imao lep glas
Možda si bio student filozofije ili prava
I twoje knjige su ostale pod točkovima
italijanskih tenkova

Možda ne veruješ u boga
ili nosiš na grudima krstić okačen na kanapu.
Ko si ti, kako se zoveš, koliko godina imas?
Nisam nikada video niti čuviš twoje lice.
Ko zna, možda ono liči na lica onih
Koji su potukli Kolčaka u Sibiru.
Ili je možda slično onima
Što konča na bojnom polju Doumlupinar.
Možda liči neverovatno na samog Robespjera.
Ti nisi nikada čuo moje ime niti češ čuti
Između nas su mora, planine, moja prokleta nemoć
I komitet za neintervenciju.
Ja niti mogu da predjem na twoju stranu,
niti da ti posljam sanduk metaka
svēza jaja
ili vunene čarape.
Iako znam da twoje noge
ukočene na kapiji Madriđa
mrznu se kao dva gola deteta
i znam takođe
da sve što postoji veliko i lepo
ono je što čovek misli da je veliko i lepo
kao što je teška nostalgia moje duše
koja se smeje u očima stražara na kapiji Madriđa
i koju juče, sutra i veteras
mogu samo da volim.

1937

Pesme prevela sa francuskog
Dragana Cvetković

stvarnost kojom su isto tako okupirani. Zato Prokleta avlja zasužnjava čoveka individualno, pojedinačno; za ljudski rod uopšte ona je samo pojam do koga njegova emocionalnost ne može da dopre. Može se reći u vezi s tim da čovekova tragedija postoji samo individualno; društvo, pak ima svoj smisao i zato kod njega tragedija može da se odnosi jedino na njegov zadatak. Naime, pretencije društva na slobođu nisu u njegovoj uslinski kao zajednice, jer društvo, ma kakvo ono bilo nema u svojoj iniciji namere da se oslobadi prirodnog u sebi i okolo nego da ga osvaja. U tom planu ono se razmimoilazi sa čovekom: čovekova svest podleže večito fizičko-fiziološkoj vezanosti za zakone vanprirode i na njima bazira i kad se prividno odvaja od njih; društvo, međutim, za svoju fazu ima ljude i njihovu svest i po tome bar ne trpi neposredno tu vezanost ili je prenebregava kao postulat. Možda to i jeste jedna od njegovih najvažnijih maksima.

Intelektualizam je stvorio u ljudima pometnu u sašim suštinskim problemima egzistencije. Više su oni nesposobni da svetu pridaju jednostavno, makar i jednostrano, jer na faustovskom putu kojim sve dublje zalaze u sisteme i stadioni svoje psihičke neravnote, oni neminovno dovode svoj intelektualni život u dilemu između suštine egzistencije i njenog zadatka, postavljajući na taj način problem njenog smisla u prvi plan. Čovek, ako već jednom iskusni saznanje o movensima koji unutar njega stvaraju dinamiku iz čisto fizioloških razloga i ako van njih, moguće, pretpostavi sebi niz pojava koje su izrazito bitne po njegova psihička reagovanja, ne može danas a da se ne nadje u svetu sam, da sebe ne tretira kompletno kao jedan nemoćan svet. Intelektualno on nužno mora da plati nadnicu svom egocentrizmu. Hoteli svim svojim bićem da kroz sebe vidi sve ostalo, realno i psihički postojeće, njemu ne sumnjuju nedostaje još jedan oblik duhovne nadgradnje kojom bi dopunio polovicu i u mnogome degenerisanu moć doživljavanja lepote. Faustova tragedija vezana je za spoznajni kompleks (radoznalost) ali je ona i kroz humanitarni potstrek prenebregrovala lepotu. Ona je došla samo do drži saznanja i učinila izbor izišnium. Ikarov let, međutim, sem lepote doživljaja koji je obećavao, nosio je u sebi izvestan gest odilaženja od svojih datih moći. On je blistavi revolt na sve što sputava. Ikaru niko nije kao Faustu ponudio takav doživljaj. — On ga je sam lito i van toga —

njegova težina je mnogo više uprkos granicama protivljeva i saosećanja sa sobom. On se žrtvovao jednom vidjenju koje je bilo tragično ali jedinstveno.

Sa razvijanjem civilizacije i kulture, čovek je uno u sebe izvnes estetske norme i odredbe i one u njegovom unutrašnjem životu čine jedan stadijum koji po svojim pretenzijama i po svom osećanju stvarnosti nužno teže da je izobliče, stvarajući je prema svojim pretenzijama. One to čine u interesu lepoti i doživljaja lepote, u apostrofirajući njenog prioriteta. Estetske norme besumnije su izraz nagonskih potreba, ali njihovi puni oblike definativno je iskrstalisan u svesti i tako su one neodoljivo vezane za vanorsanski prisustvo drugih, mnogo važnijih faktora. One, dakle, svoje oformljenje duguju nadvladavanju elemenata racionalnog, vezanog striktno za biološku egzistenciju, iziskujući oblike koji obuhvataju izvesne predelu duha, onu njegovu stranu koja u materijalnoj supstanciji traži naknadne, prirodno dostavljane i fiksirane forme. Jer po samoj organizaciji svog bića, čovek je upućen, usled mnogo motiva, da reaguje neposredno, adekvatno trenutnim preokupacijama. On zato ne iskazuje sav svoj grč i pravu pokretačku aktivnost, ne saobražava je se direktnim odnošenjem na okolinu i okolnosti, nego mnogo površnije i nezavisnije ispoljava na vezu. Zbog toga sopstveno breme ostaje nedeljivo od njega, stalni njegov pratičac; ono zastupa njegovu suštinsku podlogu.

/Odlomak eseja/

Petar MIOSAVLJEVIĆ

|NASTAVAK SA 4. STR.|

sudove o pojedinim eksponatima. Ipak, možda nije bez zanimljivosti naglasiti — kao karakteristiku cele izložbe — da velika većina eksponata po svojoj konceptiji pripada apstraktnom slikarstvu.

Svi 90 dela ove izuzetno interesantne izložbe savremenog svetskog slikarstva, mogla je publika da vidi do 16 decembra u pariskom Muzeju za modernu umetnost.

Katarina AMBROŽIĆ

MESEČNIK ZA KULTURU I UMETNOST / GODINA III
BROJ 1—(18) ODGOVORNI UREDNIK: FLORIKA ŠTEFAN,
UREĐNICI: DEJAN POZNANOVIĆ, DRASKA REDIĆ,
IVAN HOROVIC I FLORIKA ŠTEFAN; ESTETSKO - TEHNIČKA OPREMA: IVAN HOROVIC, VINJETE: BOGDANKA POZNANOVIĆ; LIST IZDAJE „PROGRES“, NOVI SAD,
MAKSIMA GORKOG BROJ 20
TEKUCI RACUN KOD NACIONE BANKE 800-T-514.
SLOG I ŠTAMPA: ŠTAMPA „ZVEZDA“, VRBAS
REDAKCIJA I ADMINISTRACIJA: NOVI SAD,
MAKSIMA GORKOG BROJ 20
CENA PRIMERKA 20.— DIN.
GOD. PREPLATA 200.— DIN.